

Ο Ευάγριος και το πρόβλημα του κακού

Ορθοδοξία / Θεολογία

Μαρία Καράμπελια, Δρ. Θεολογίας ΕΔΙΠ ΑΕΑΘ

Αντιγνωστική είναι και η ερμηνεία που δίνει ο Ευάγριος στο πρόβλημα του κακού. Η προέλευση του κακού και η καταγωγή του πονηρού αναγνωρίζονται ως αποτελέσματα της προσωπικής ύπαρξης που διαχειρίζεται καταχρηστικά την ελεύθερη θέλησή της[1]. Η διδασκαλία της αποκατάστασης είναι ένα θεολογούμενο, που αποκαλύπτει τη σχέση του Ευαγρίου με τους ωριγένειους κύκλους της εποχής του. Γι' αυτό, κάθε φορά που εισέρχεται σε θέματα εσχατολογίας είναι επιφυλακτικός και προσεκτικός, χρησιμοποιώντας μία γλώσσα εντελώς αποκρυφιστική, καθώς γνωρίζει ότι οι διδασκαλίες αυτές μπορούν εύκολα να παρεξηγηθούν[2]. Ο υπαινιγμός της αποκατάστασης παρατηρείται στα σημεία εκείνα, όπου αντιπαραβάλλεται η αρετή με την κακία. Στα χωρία αυτά, η αρετή χαρακτηρίζεται ως *ον*, ενώ η κακία αποδεικνύεται ως *μη ον*. Τα σπέρματα της αρετής είναι ανεξάλειπτα· αντίθετα, η κακία είναι μία επιγεννητική δύναμη που τελικά εξασθενεί και διαγράφεται[3]. Μοναδική, λοιπόν, προϋπόθεση της αποκατάστασης στο θεολογικό σύστημα του Ευαγρίου είναι το γεγονός ότι το κακό ως *μη ον* δε συγκροτεί αληθινή υπόσταση, γι' αυτό και τελικά η δράση του

εκμηδενίζεται.

Συνεπώς, ο προσδιορισμός των παραγόντων που επηρέασαν τη δράση και το έργο του Ευαγρίου, συνοψίζεται σε τρεις κυρίαρχες συνιστώσες: στην ωριγένεια κίνηση της εποχής του, στην επίδραση των μεγάλων μορφών της ασκητικής ζωής και στην αποδοχή των βασικών αρχών της καππαδοκικής θεολογίας. Κλείνοντας τη σταχυολόγηση των πιο επίμαχων απόψεων των σύγχρονων ερευνητών για το πρόσωπο και το έργο του Ευαγρίου, η παρουσίαση της θέσης και της σχέσης του με τους ωριγένειους κύκλους της εποχής του θα ολοκληρωθεί με ορισμένες παρατηρήσεις.

Το πρώτιστο στοιχείο, που δεν πρέπει να αγνοείται όταν μελετάμε την ευαγριανή θεολογία, αφορά στην αλληλεπίδραση μεταξύ δόγματος και ζωής, θεωρίας και πράξης. Είναι αυτονόητο ότι μέσα στην εκκλησιαστική παράδοση η αλληλεξάρτηση ορθοδοξίας και ορθοπραξίας θεωρείται αυτονόητη. Στην περίπτωση όμως του Ευαγρίου παρατηρείται ένα χάσμα μεταξύ πρακτικής και θεολογίας. Άραγε αυτό το χάσμα είναι υπαρκτό ή κάτι επιγενέστερο; Ο τρόπος ζωής του Ευαγρίου συνάδει με την επιλογή και εφαρμογή της άσκησης στα μοναστικά περιβάλλοντα της Αιγύπτου του Δ΄ αιώνα. Ο ίδιος εξάλλου αναγγέλλει «θέλω μοναζόντως ζῆν, ἄνθρωποις δὲ μὴ ὀμιλεῖν ὅτι ἀδύνατον τὸν Θεὸν ὁρᾶν ἔὰν μὴ ὄλως καθόλον ἀπὸ τῆς διανοίας ἡμῶν ἀπωθῶμεν τὰ πάθη καὶ τὰ τούτου τοῦ κόσμου εἶδωλα προσκομμάτων τε καὶ πλήθους παγίδων μεστοῦ»^[4].

Ο Ευάγριος επιλέγει συνειδητά την αναχωρητική ζωή, γιατί, όπως ο ίδιος

διευκρινίζει «*Νυνὶ δὲ κεῖται μοι μὴ καταλειπεῖν τὴν κέλλην μου· περὶ γὰρ τῆς θεωρίας τῶν τε ὄντων καὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος ὁ ἀγὼν μου καθέστηκε καὶ μέγαν πόλεμον ἐναντίον ἡμῶν συνίστασιν οἱ δαίμονες τοῦ γινῶσκειν ἡμᾶς κωλύοντες ἡμεῖς δὲ ἐπειγόμεθα μαθεῖν*»[5]. Στην ερημία μπορεί να ασκείται θεληματικά στον πνευματικό αγώνα και να συνδιαλέγεται με Πατέρες που έχουν την πείρα και τη δύναμη να τον καθοδηγούν με ασφάλεια στην αρετή και τη θεογνωσία[6]. Γι' αυτό και όταν ο πατριάρχης Αλεξανδρείας Θεόφιλος τον προορίζει για επίσκοπο, εξαφανίζεται[7]. Έχει πάντοτε μπροστά στα μάτια του τους παλιούς καταποντισμούς με τις καταστρεπτικές συνέπειές τους: «*Κάθησο ἐν τῇ ἐρήμῳ ψυχὴ ἀλιτήριε, θρήσκειε Θεὸν νηστεία καὶ προσευχῇ, μὴ ἀτένιζε ἐν τῷ κόσμῳ πολὺ σε ἐν πολλοῖς ὀδυνήσαντι, μέμνησο τοὺς παλαιούς σου καταποντισμούς, μέμνησο τοὺς ληστὰς ποσάκις σε ἐκάκωσαν, μὴ ἐπιλάθου τὴν θάλασσαν καὶ ἐκεῖνα τὰ ἄγρια κύματα*»[8]. Ομολογεί με ταπείνωση και αυτογνωσία την επιρρέπεια της ψυχής του προς την αλητεία, αλλά και την πίστη του στην ασφαλή μέθοδο που έχει υιοθετήσει για την παλινόρθωσή της, η οποία δεν είναι παρά η αποδοχή και εφαρμογή της μονότροπης ευθύτητας που του χαρίζει η ασκητική οδός. Για τον Ευάγριο οι εξουσίες, από όπου και αν προέρχονται μόνο εμπόδια μπορούν να του δημιουργήσουν στην πορεία της πνευματικής του εξέλιξης και προκοπής. Όπως οι μοναχοί της εποχής του αισθάνεται ανένταχτος σε κάθε σχήμα αυτού του κόσμου, που θα αποσπούσε την προσοχή του από τον ασκητικό αγώνα και την πνευματική πάλη με τον εσωτερικό του εαυτό. Η επιλογή του συγκεκριμένου τρόπου ζωής αντανακλά και μία αντίστοιχη κοσμοθεωρία. Η συνύφανση θεωρίας και πράξης είναι αυτονόητη ήδη από την αρχαία ελληνική φιλοσοφία[9]. Αυτό σημαίνει ότι το ελάττωμα που βρίσκεται στη θεωρητική λειτουργία έχει άμεσες επιπτώσεις στην πρακτική ζωή[10].

Συνεπώς, η οργανική συνύπαρξη θεωρίας και πράξης αποτελεί αλήθεια ακλόνητη και πραγματική, που εγγυάται την υγεία κάθε ανθρώπινης ενέργειας. Γι' αυτό και υιοθετήθηκε από την εκκλησιαστική παράδοση και ζωή. Το παράδοξο σε σχέση με τον Ευάγριο είναι πώς η πρακτική του διδασκαλία αναγνωρίστηκε, υιοθετήθηκε, εφαρμόστηκε και επηρέασε την ασκητική οδό σε Ανατολή και Δύση, ενώ η θεωρητική - θεολογική του διδασκαλία απορρίφθηκε. Δηλαδή ο Ευάγριος έκανε ένα δογματικό λάθος, είναι με άλλα λόγια αιρετικός, και όμως η πρακτική - ασκητική του διδασκαλία είναι αλάνθαστη και αποδεκτή για την ορθότητά της χωρίς να υπάρχει η παραμικρή αμφιβολία γι' αυτήν; Πώς γίνεται ένα λάθος στη θεωρία να μην επηρεάζει και την πράξη; Ή μήπως δεν υπήρχε κανένα λάθος στο θεωρητικό του σύστημα, γι' αυτό και η πρακτική του διδασκαλία θα είναι πάντοτε διαχρονική και επίκαιρη, δηλαδή αληθινή;

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

Παραπομπές:

[1] Βλ. G. Bunge, *ό.π.*, σ. 33.

[2] Βλ. G. Bunge, *ό.π.*, σσ. 34-35.

[3] Πρβ. Urs Von Balthasar, «Metaphysik und Mystik des Evagrius Ponticus», *ZAM 14* (1939) σ. 38.

[4] *Επιστολή ιγ'*, Frankenberg, *ό.π.*, σ. 575 και *ΒΕΠΕΣ*, τόμος 79^{ος}, *ό.π.*, σ. 201.

[5] *Επιστολή ηγ'*, Frankenberg, *ό.π.*, σ. 609 και *ΒΕΠΕΣ*, τόμος 79^{ος}, *ό.π.*, σ. 233.

[6] *Επιστολή νβ'*, Frankenberg, *ό.π.*, σ. 601 και *ΒΕΠΕΣ*, τόμος 79^{ος}, *ό.π.*, σ. 227.

[7] A. Guillaumont, *ό.π.*, σ. 62, υποσημείωση 10.

[8] *Επιστολή νβ'*, Frankenberg, *ό.π.*, σ. 599 και *ΒΕΠΕΣ*, τόμος 79^{ος}, *ό.π.*, σ. 225.

[9] Πλάτωνος, *Φαίδων*, 89d. Αλλιώς δεν θα μπορούσε να ερμηνευτεί σωστά το σωκρατικό παράδοξο: η αρετή είναι γνώση και η κακία αμάθεια. Για τον Σωκράτη η γνώση δεν είναι μόνο μία θεωρητική κατασκευή, αλλά ένα αποτέλεσμα κυοφορίας και ωριμάνσεως. Ο δάσκαλος δεν παρέχει μόνο μία εξωτερική και σοφή γνώμη, αλλά είναι ο σπορέας και μαιευτήρας. Γιατί η γνώση γίνεται τόκος. Εξάλλου ο Πλάτωνας δέχεται ότι ο «μισόλογος» (το αντίθετο είναι ο «φιλόλογος» που αγαπά τους λόγους) αστοχεί αναπόφευκτα στην πρακτική του δραστηριότητα γινόμενος μισάνθρωπος και αντικοινωνικός.

[10] Βλ. Νίκος Α. Ματσούκας, *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας*, Θεσσαλονίκη, 1981, σ. 57.

<https://bit.ly/3Abcs64>